

COMMUNICATION, CONTEXT AND INTERDISCIPLINARY IN THE WORKS OF ABEL SALAZAR (1889-1946) AND THOSE OF NICOLAE C. PAULESCU (1869-1931): THE EUROPEAN CRISIS AND THE NOTION OF THE SOUL AND GOD IN PHYSIOLOGY

Luiza Marinescu, Assoc. Prof., PhD, "Spiru Haret" University of Bucharest

Abstract: When the selective memory of the composition of recent history will forgive to all the people the honest but uninspired choices, after the turbulent times of the twentieth century, an important context emerges in which, through the interdisciplinary communication it is possible the comparative knowledge of the two personalities' work: Romanian Dr. Nicolae Constantin Paulescu, the discoverer of insulin, called initially by him Pancreine and Portuguese Dr. Abel de Lima Salazar, inventer of the tanno-feric colouring method used in histopathology. Nicolae Constantin Paulescu, PhD in 1897 from the Faculty of Sciences from Paris and in 1901, PhD of the University of Paris, specialized in organic chemistry and general physiology, collaborator of Professor Étienne Lancereaux and editorial secretary of the Journal of Internal Médecine, from 1900 Professor teaching physiology at the Faculty of Medicine in Bucharest and Director of the internal Medicine Clinic at St. Vincent de Paul is a model of the scientist with interdisciplinary concerns.

In the history of Portuguese culture and specifically in that of the city of Porto, Professor Dr. Abel de Lima Salazar could be considered by the international community, if his work would be known, as a Portuguese Leonardo da Vinci. Professor at the Faculty of Medicine of Porto between 1916 and 1935 and then at the Faculty of Pharmacy of Porto in the period 1941-1945, Abel de Lima Salazar remains a major multilateral personality of Renaissance magnitude, whose modern opera performed in the twentieth century remained still little discovered by the international literary, artistic or scientific community. He was also a journalist, neorealist painter, engraver and sculptor. Abel de Lima Salazar is the author of a work with importance for the recent history entitled European crisis. The paper's structure follows a presentation of works (596) conducted between 1915 and 1947 and published in Porto, Coimbra, Anadia, Faro, Montemor-o-Novo, Beja, Lisbon, Vila Real de Santo António, Covilhã, Viseu, Montijo, Figueira da Foz egg Rio de Janeiro including scientific work, the artistic, the cartoonist, painter and sculptor, literary and philosophical Abel de Lima Salazar. This paper aims to highlight:

1 the main points of biography and the context of creation of the two professors, who were known as doctors, teachers, lecturers, professors, researchers and writers.

2 the interdisciplinary of the scientific and artistic communication rendered by the thematic extent of their creations that deepen the modern world concerns about contemporary positivist thinking and its relationship with science, regarding the relations and relativity theory, in terms of modern physics world, of the crisis of discoveries in mathematics and logic, of psychosomatic interpretation of the studies of social history in the sense of shaping the elements of biodynamic theories of history.

Keywords: *Abel Salazar (1889-1946), Nicolae C. Paulescu (1869-1931), The European Crisis, The Notion of the Soul and God in Physiology.*

1. Repere biografice și context cultural: Nicolae C. Paulescu (1869-1931) și Abel de Lima Salazar (1889-1946) La confluența secolelor al XIX-lea și al XX-lea, în viața comunităților europene din punctele extreme geografice ale continentului, viața și activitatea medicului era una extrem de importantă, venerată de discipolii în mijlocul cărora trăia și lucra. De cele mai multe ori, biografia medicului se aseamănă cu iluzia optică a cerului care se reflectă în mare, sau a nemărginirii și zbugiumului mării care pare că sprijină cerul. Existența lui este o

binecuvântare, o oază de devotament, un mozaic de cazuri și o carte de istorie a supraviețuirii acoperită de 3000 de ani de nisip. Posterității îi revine rolul de arheolog efemer.

Autoportret de Abel Salazar

Profesorul Nicolae C. Paulescu

Ea e hărăzită să descopere atât drumul spre capătul lumilor și dincolo de acestea, cât și atitudinea medicului față de muncă, văzută ca un șantier faraonic, în care vibrează atât frumusețea creației, dar și umilința omului de știință față de perfecțiunea acesteia. Din laboratorul savantului se înțelege cel mai bine că lumea este un spectacol total, un moment unic în viață, un dar magic al universului și că reîntoarcerea la viață este adevărata răsplătă a eforturilor sale. Este o tradiție ca numele medicului să devină cel de patron spiritual al instituției, precum în cazul Institutului Național de Diabet, Nutriție și Boli metabolice „Prof. dr. Nicolae C. Paulescu” din București și în cazul Institutului de Științe Biomedicale *Abel Salazar* din Porto, Portugalia / Instituto de Ciências Biomédicas *Abel Salazar*.

Numele doctorului Abel de Lima Salazar este confundat cu cel al actorului și producătorului mexican Abel Salazar García (24 IX 1917 - 21 X 1995). Numele doctorului Abel de Lima Salazar este confundat și cu cel al președintelui autoritar, de profesie economist, António de Oliveira Salazar, Profesor la Facultatea de Drept de la Universitatea din Coimbra, cel mai longeviv conducător european (1928-1970), caracterizat de academicianul francez Jacques Bainville în cartea sa *Dictatorii*, drept inițiatorul „dictaturii celei mai cinstitute, mai înțelepte și mai cumpănite din Europa”, cea a tinerilor profesori universitari chemați să muncească pentru a scoate Portugalia din haos, în plină ascensiune a crizei europene, prin refacerea infrastructurii țării (șosele, căi ferate, aeroporturi, spitale, școli, locuințe), prin reducerea impozitării muncii, a salariilor, prin mărirea impozitării banilor speculativi, prin eliminarea intermediarilor parazitari, prin eliminarea birocrăției, prin reorganizarea creditului, a sistemului de impunere și percepere a taxelor, prin punerea bazelor organizării corporative, prin încurajarea inițiativei particulare, prin garantarea proprietății private, prin reglementarea condițiilor de muncă ale salariaților, prin plata datoriilor externe și prin impunerea de condiții băncilor.

Profesorii Nicolae C. Paulescu și Abel Salazar au fost aproximativ contemporani, într-o vreme în care, antibioticele nu existau încă, iar activitatea spitalelor în orașele europene în care au trăit era într-o efervescentă formare. Așa cum rezultă din lucrarea doctorului Pompei Gh. Samarian din 1938, în Țările Române primelor bolnițe au apărut pe lângă mănăstirile din veacul al XVIII-lea, când a început istoria și consacrarea termenului *ospital*, *spital* (din <germ. *spital*, lat. *hospitale*, fr. *hôpital*, it. *ospitale*, prin intermediul ngr. *σπιτάλι*, cf. tc. *ispitalia*, bg. *spital*, cf., sb., cr. *špitalj*, pol. *szpital*, mag. *ispitály*), pentru ceea ce în Evul Mediu francez se numea „pensiunea lui Dumnezeu” (*hôtel-Dieu*). Asistența socială organizată legal în România a

început în 1831, odată cu Regulamentul Organic adoptat la 13 iulie 1831 în Valahia și la 13 ianuarie 1832 în Moldova, din cauza confruntării cu începutul unor epidemii de ciumă și de holeră în 1829. Înființarea unui serviciu de asistență socială la Primăria Bucureștiului s-a făcut în 1881. Primele legi referitoare la organizarea și desfășurarea activității de asistență socială apar în România în 1923 și sunt reglementate vreme de 20 de ani de către Ministerul Sănătății Publice, Muncii și Ocrotirii Sociale. Conform *Memoriilor* doctorului Alexandru Vaida-Voevod (1872-1950), nici „în Ungaria nu exista ocrotire socială modernă. Pentru bolnavii tratați în spitale, plătea comuna, dacă erau săraci. Certificatul de sărăcie depindea de bunăvoința notarului comunal. Dacă acesta refuza, coliba și grădinița omului se vindea la licitație. Medicii români nu ajungeau să fie numiți la spitale. Cei străini nu știau limba bolnavului român și îl tratau neprietenos. De aceea românii se fereau de spitale. Când se îmbolnăveau, babele, moașele veneau într-ajutor. Ierburile milenare, frecatul (masajul), descântecul ușurau suferințele.” (Vaida-Voevod I: 1995, 221)

Așa se explică de ce, cu ocazia deschiderii lecțiilor de medicină la 12 mai 1913, la așezământul spitalicesc *Betleem* din București, conferințele Profesorului Nicolae C. Paulescu erau urmărite cu atenție de foarte mulți oameni, pentru că era poate pentru prima dată când practica studenților în spital era permisă. Pornind de la *Evangelia după Matei*, capitolul XXV, 36-40: „Bolnav am fost și M-ați cercetat... Întrucât ați făcut unuia dintr-acești frați ai Mei, mai mici, Mie Mi-ați făcut,” Profesorul Nicolae C. Paulescu restaurează vechea legătură dintre medicină și teologie într-un secol bulversat de darwinism, evocând cu pioasă recunoștință apropierea sa de Profesorul francez Étienne Lancereaux (1829-1910), președintele Academiei Medicale din Franța. Acesta murise lăsându-i o sarcină morală uriașă, aceea de a face cunoscută o carte, pe care nu avusese răgazul să o termine și din care apăruseră până în 1913 trei volume (Lancereaux, Paulescu, 1912). Popularizarea acestei lucrări îi părea Profesorului Nicolae C. Paulescu peste măsură de anevoioasă: „Aici, în București, mai ales, sunt ca într-un puț. Oricât voi striga, nu mă va auzi nimeni. Voi face și eu ce voi putea.” (Paulescu, 2010: 4)

În viziunea Profesorului Nicolae C. Paulescu omul de știință, „apostol al moralei”, contemporan cu teoriile darwiniste nu îl ignoră pe cercetătorul de la microscop, care înțelege prezența Creatorului suprem în fiecare dintre celulele observate, convins că Dumnezeu vrea ca iubirea, pe care i-o datorează oamenii să se reverse asupra bolnavilor săraci. „Toți acești oameni, - buni sau răi, virtuoși sau vicioși, conaționali sau inamici - primesc în spital aceleași îngrijiri, fără să se țină seama de meritele sau de nemernicia lor.” (Paulescu, 2010: 7) Într-o lume macerată de ură, în care xenofobia crea obstacole de netrecut, Profesorul Nicolae C. Paulescu credea cu sinceritate că „medicul trebuie să fie, în același timp, un savant care iubește din tot sufletul știința medicală, adică știința omului; să fie o ființă care se jertfește pentru alții, până la moarte; în sfârșit, să fie un apostol al omenirii, sau mai bine zis un apostol al moralei...” (Paulescu, 2010: 6) Era convins de faptul că cercetările și inovațiile sale în domeniul medicinei trebuie să fie utile și să le salveze viețile tuturor oamenilor, indiferent de rasă sau religie, conform Jurământului lui Hippocrat: „Medicul, prin profesia sa, devine prietenul și confidentul celor ce suferă, fie ei bogați sau săraci, tineri sau bătrâni, care-l ascultă și se supun orbește prescripțiilor lui. Ori, cum un medic instruit cunoaște instinctele - și prin urmare și patimile - îi este ușor ca, prin grai și prin exemplu, să lumineze omenirea și să-i îndrume educația socială care combate aceste patimi, adică să răspândească principiile adevăratei morale științifice”

(Paulescu, 2010: 6) Cu alte cuvinte, medicul are rolul de a face cunoscute celor care nu știu, felul în care trebuie ocolite obstacolele ce împiedică vindecarea, iar sănătatea spirituală a comunității este cea care îi asigură fiecărui individ sănătatea fizică.

Un destin asemănător a avut și Profesorul Abel Salazar. În 1909 a intrat la școala medico-chirurgicală de Porto și în 1915 absolvit cu teza *“Ensaio de Psicologia Filosófica”* („Eseu de psihologie filosofică”- titlu tradus), lucrare notată cu nota maximă, 20 conform sistemului de notare practicat atunci în universitățile portugheze. Chiar de la începutul carierei sale a fost preocupat de problema semnificației psihologice și filosofice a operei sale. În contrast cu morfologismul arid și monismul pozitivist tradițional al colegilor lui de specialitate, doctorul Abel Salazar lucra în 1915 la *„A Orientação Filosófica da Histologia Moderna”* („Orientarea filosofică a histologiei moderne”- titlu tradus), lucrare ce ilustrează amplitudinea și profunzimea înțelegerii subiectului de către tânărul doctor. În 1918, la doar 30 de ani, Abel Salazar este numit Profesor de Histologie și Embriologie la Facultatea de Medicină din Porto. În acest an a fondat și a început să conducă Institutul de Histologie și Embriologie, din cadrul Facultății de Medicină din Porto, un centru de studiu modest înzestrat la început, unde, în ciuda lipsei de resurse financiare, Profesorul Abel Salazar a reușit să efectueze un număr de cercetări notabile. Printr-o îndrumare inovatoare în contextul epocii, prin înțelegerea profesiei de cadru didactic ca pe aceea de mentor într-o cercetare colectivă și prin înțelegerea studentului, ca pe un coleg de muncă privilegiat, oferind studenților libertatea în privința confruntării ideilor și motivându-i astfel să vină mai mult la orele sale, Profesorul Abel Salazar acreditează ideea că studenții pot să își desemneze reprezentanți, care să participe la examen alături de comisia de examinare a colegilor lor. Această apropiere a dascălului de discipolii săi, cărora avea să le transmită rigoarea, corectitudinea și mulțimea de cunoștințe era fără îndoială o risipă de energie în folosul progresului medicinei. Profesorul Abel Salazar a fondat cu Athias și Celestino da Costa Arhivele Portugheze de Științe Biologice. În mai 1935 administrația Universității l-a demis pe motiv că metodele sale pedagogice au o influență dăunătoare asupra tineretului universitar. I s-a interzis să părăsească țara, deși fusese invitat în străinătate, după cum i s-a interzis să frecventeze biblioteca Facultății. Ca urmare, a improvizat un mic laborator în casa sa din Matosinhos, la 10 km de Porto. Și-a petrecut tot timpul în atelierul de pictură, sculptură și litografie organizând în 1938 și 1940 două expoziții la Porto și la Lisabona, expoziții foarte apreciate de public.

O bună relație cu studenții săi a avut și Profesorul Nicolae C. Paulescu, care era foarte ascultat și despre care se știe că era titular la: *„Catedra de Fiziologie:*

Profesor: Dr. Nicolae C. Paulescu, numit profesor la 11 Febr. 1905, născut în București la 1 Noembrie 1869.

Laboratorul de Fiziologie

Profesor: Dr. Nicolae C. Paulescu, numit profesor la 11 Febr. 1905, născut în București la 1 Noembrie 1869.

Asistenți: dr. V. Trifu de la 1 Aprilie 1928

Preparatori: 1. dr. V. Hagi-Velciu din Aprilie 1929 2. Paul Gosten de la 1 Martie 1930” (Anuariul, 1931: 249).

În 1913, când au fost scrisă lucrarea *Spitalul*, incluzând traducerile în limba română din *Coran*, *Talmud*, referitoare la istoria medicinei și cele despre *Cahal* și despre *Francmasonerie*, Profesorul Nicolae C. Paulescu era convins de ideea că pe măsură ce aprofundezi studiul anatomiei și fiziologiei, pe măsură ce devii medic, noțiunile de „*Suflet și de Dumnezeu*”, trebuie să le domine pe cele de „*Finalitate și Materialism*”, de „*Patimi și Conflicte*” și să ofere, cu tot dinadinsul, „*Remedii Morale*”. Toate acestea îl ajută să mărturisească: „am cunoscut pe Dumnezeu” (Gomoiu, 1940: 95, 151). Profesorul Nicolae C. Paulescu își încheie scrierea cu o frază asemănătoare cu un acord major, memorabil pentru convingerile sale: „Părăsind lumea, Hristos a trimis ucenicilor Săi o armă invincibilă, - adică *Duhul Său... Spiritul divin al Adevărului* care va apăra în veci omenirea, în contra *Spiritului diavolesc al minciunii*.”

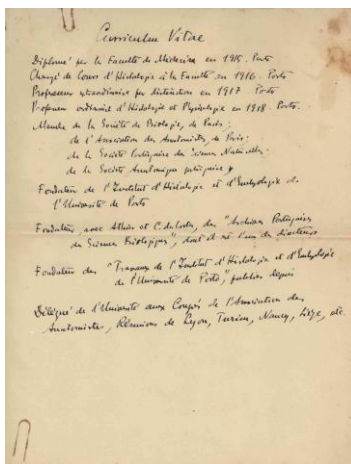
Înainte acestui Duh al Adevărului mă închin, strigând din adâncul sufletului: *CRED ÎN DUHUL SFÂNT!*” (Paulescu, 2010: 161) Preocupat de predarea istoriei medicinei și de practica medicală a studenților în spitale, Profesorul Nicolae C. Paulescu scria: „Când veți intra în vreun spital, dezbrăcați-vă de patimile de cupiditate și de orgoliu, lepădați-vă și de trândăvie și dați-vă cu totul bolnavilor, cărora să le fiți recunoscători dacă, îngrijindu-i, vă vor permite să vă instruiți. (...) Urmând preceptele carității, îngrijiți pe bolnavul mizerabil, nu ca pe un om, nu ca pe un frate care suferă, ci ca pe Însuși Dumnezeu...” (Paulescu, 2010: 6). Acest îndemn ne aduce aminte de lucrarea lui Jiddu Krishnamurti *La picioarele Învățătorului* scrisă de acesta la 14 ani, în 1909, sub pseudonimul Alcyon. Conform acestei lucrări, cele șapte aspecte ale comportamentului și anume: autocontrolul minții și al faptelor, toleranța, voioșia, concentrarea și încrederea asigură succesul muncii oricărui om indiferent de rasă sau de religie. „Orice muncă folositoare și altruistă e munca Învățătorului, și trebuie să o faci pentru El. Și trebuie să-ți dai toată silința pentru fiecare parte a ei atunci când o îndeplinești, ca și cum ar fi ce ți-e mai scump.

Același Învățător a scris: «Orice ați face, faceți-o din toată inima, ca pentru Domnul, iar nu pentru oameni.»” (Krishnamurti, 2014: 28)

Confluența ideilor ilustrează comuniunea spirituală. Fără să se implice în viața vreunui partid politic, o contribuție deosebită care face din Profesorul Nicolae Paulescu *descoperitorul insulinei*, o aduce în 1921 savantul român, care reușește să extragă din pancreas o substanță numită de el „*pancreină*”, o substanță cu acțiune de scădere a glicemiei și pe care o introduce într-un câine diabetic fără pancreas. Profesorul Nicolae C. Paulescu își începuse lucrările referitoare la pancreină (insulină) încă din 1916. Din nefericire, lucrările au fost întrerupte din cauza războiului și a ocupației germane. La 10 aprilie 1921, profesorul Nicolae C. Paulescu a obținut din partea Ministerului Industriei și Comerțului din România *un brevet de invenție cu nr. 6 254* intitulat „*Pancreina și procedura fabricării sale*”. El își face cunoscute descoperirile sale la 31 august 1921 în „*Archives Internationales de Physiologie*”, Liege, sub forma articolului intitulat: „*Recherches sur le role du pancreas dans l'assimilation nutritive*”. „Pancreina” redenumită ulterior de cei care au perfecționat preparatul drept „insulină” este deci substanța, care constituie miezul trunchiului tratamentului antidiabetic, prima și cea mai veche irizație a acestei secțiuni istorice din trunchiul arborelui cunoașterii. Din motive politice, această descoperire științifică a Profesorului Nicolae C. Paulescu, ca o veche irizație în secțiunea arborelui științei este trecută cu vederea în favoarea unor cercetători care

avuseseră ocazia să-i citească lucrările, să nu-l citeze și care se afirmaseră precum straturilor mai tinere și mai hrănite de sevă parfumată din secțiunea transversală a arborelui cunoașterii. Într-o epocă în care programele antiplagiat nu fuseseră inventate, pentru a fi utilizate de către cei care au decernat Premiul Nobel pentru medicină, „invenția” demnă de o cauză mai nobilă de a traduce un text deja publicat din franceză în limba engleză, de schimba termenii cheie, *pancreină* cu *insulină* și de a modifica și de a perfecționa ideea inițială a Profesorului Nicolae C. Paulescu, toate acestea s-au dovedit utile scopului ca descoperirea să fie înnoibilă, iar premiul cel mare să fie primit de alții. Acest fapt a dat naștere în mediile românești la răspunsuri și reacții ample, generate de frustrare.

În ceea ce privește tratarea diabetului în Europa secolului al XX-lea o descriere avem de la Spitalul din Karlsbad, unde lucra doctorul Alexandru Vaida-Voevod. El își amintește despre metodele de tratament ale acestei boli, folosite înaintea Primului Război Mondial, în

această faimoasă stațiune balneară a Europei. Se recolta urina din ultimele 24 de ore și se determina din 200 de g separat zahărul din urină prin două metode: una calitativă după Fehling și alta cantitativă cu aparatul de polarizat: „la unitatea de amidon îmi servea o franzelă de apă (cca. 50 g). restul făinoaselor și dulciurilor le opream reducându-le succesiv.” (Vaida-Voevod I, 1995:197) Cunoscută din vechime de Aracticus din Capadocia de acum 2000 de ani, diabetul ca boală va fi studiat de către Avicenna (în jurul anilor 1000), de Thomas Willis (1648) și de Claude Bernard (secolul al XIX-lea), care îi definesc simptomatologia. „În 1868 doctorul Paul Langerhans descrie

"Curriculum Vitae". CasaComum.org.
Disponibil pe l HTTP: http://hdl.handle.net/11002/fms_dc_47664 (2014-9-22)

existența în pancreas a unor formațiuni de celule denumite ulterior insulele Langerhans, care au rolul unor glande de tip endocrin. În 1885 Von Mehring și Oskar Minkovsky

descriu apariția diabetului după extirparea totală a pancreasului la animale (pancreatectomie). În 1889 Oskar Minkovsky observă ligatura pe canalele excretoare ale pancreasului și demonstrează că, deși pancreasul se distruge, diabetul nu apare atâta vreme cât insulele Langerhans rămân intacte: deci *la originea diabetului se găsește distrugerea insulelor Langerhans care secretă insulină.*” (<http://www.nobelprize.org/educational/medicine/insulin/discovery-insulin.html> consultat la data de 21 09 2014). În 1923, Profesorul Nicolae C. Paulescu era foarte iubit și ascultat de studenți și de către alți reprezentanți ai societății românești, căreia îi făcuse cunoscute pentru prima dată în limba română conținutul textelor sacre străine în legătură cu practicile medicale și de caritate, într-o societate care își organiza sistemul sanitar. Aceste traduceri prescurtate erau vechi texte transpuse pentru întâia oară în literatura de specialitate română și iscau frustrări majore. În contextul social de consolidare a statului național care tocmai se formase, în contextul în care Parlamentul se pregătea să modifice la 26 martie 1923 articolul 7 din Constituție acordând din oficiu cetățenia română tuturor persoanelor de naționalitate străină aflate pe teritoriul țării, fără a mai parcurge treptele de împământenire, indigenat, naturalizare și cetățenie, în contextul protestelor inițiate de *Uniunea național creștină* înființată în 1922 redenumită apoi *Liga Apărării Național-Creștine* cu ocazia Congresului din 4 martie 1923 la Universitatea din

Iași, unde președinte a fost ales A.C. Cuza, se creează un haos social la Iași, iar poliția intervine. Traducerile din vechile texte sacre inserate în textul Profesorului Nicolae C. Paulescu sunt scoase din context și adaptate la un altul, deosebit de agresiv și de periculos. Revista grupării LANC s-a numit „*Apărarea națională*”. Corneliu Zelea Codreanu a fost desemnat cu organizarea LANC la nivel național; au avut loc lupte de stradă; un proces răsunător a fost intentat organizatorului LANC și liderului Organizației studenților mediciniști din București, I. Simionescu, pentru că această Organizație era liderul organizațiilor studențești din țară; Când apele s-au despărțit mult mai târziu, LANC a avut 10 deputați în guvernul Averescu, iar din 1927 s-a desprins din LANC *Legiunea Arhanghelului Mihail* condusă de Corneliu Zelea Codreanu. Pentru că luase apărarea reprezentărilor studenților mediciniști aduși în fața instanței în 1923, cu ocazia „Procesului ținut la Curtea cu Juri” (Gomoiu, 1925:239) din București, unde acuzații foarte grave se îndreptau contra *Societății studenților în medicină*, Profesorul Nicolae C. Paulescu a avut de suferit pe plan profesional științific în anii care au urmat. Scoase din context, citate incorect, cunoștințele din textele vechi de istoria medicinei s-au dovedit „exagerări și ațâțări” (Gomoiu, 1940: 27) nefolositoare progresului științei românești. Descoperirea insulinei de către Profesorul Nicolae C. Paulescu, e o invenție care nu i-a fost recunoscută. Imaginea sa publică fusese pătată.

Dr. Abel Salazar la Centrul de Studii Microscopice al Facultății de Farmacie din Porto (1941-1945) consultat on-line la data de 22 09 2014 (s.d.), "Recordações do Professor Abel Salazar", CasaComum.org, Disponivel HTTP: http://hdl.handle.net/11002/fms_dc_48446 (2014-9-

Convins de necesitatea implicării, concepția despre rolul orizontului de cunoaștere al medicului exprimată de doctorul Abel Salazar se aseamănă și a rămas întipărită în memoria colectivă. Ea a devenit o maximă a Institutului de la Porto: "O Médico que só sabe Medicina nem Medicina sabe." (*Medicul care știe numai medicină, de fapt, nici medicină nu știe.*)

2. Interdisciplinaritatea comunicării științifice și artistice: case memoriale, case istorice, memoria orașelor

Abel de Lima Salazar, cel mai mare fiu al lui Adolfo Salazar și Adelaide Barroso Pereira da Luz Silva Lima Salazar, s-a născut în Guimarães la 19 iulie 1889, la Hotel do Toural. Tatăl său a fost secretar și bibliotecar al Societății Martins Sarmiento, profesor de franceză la Școala Industrială Francisco da Holanda și a scris pentru „Revista de Guimarães”. În anul universitar 1881-1882, a început să predea la Școala Industrială Infante D. Henrique la Porto. La Guimarães, la casa bunicii, Abel Salazar a rămas împreună cu fratele său, Camilo și a absolvit școala primară, gimnazială și o parte a Liceului Seminar, fiind premiant. În ciuda faptului că a frecventat o instituție consacrată, mai târziu criza religioasă a devenit o temă a creației sale, Abel Salazar frecventând între 1903 și 1907 clasele de științe, ale așa-numitului Liceu Central do Porto.

Profesorul Nicolae C. Paulescu s-a născut în București și a locuit din 1910 până în 1931 în singura casă cu geamuri bombate din București, „casa neguțătorului toptangiu, Petre Dancovici”, unchiul său matern, împreună cu cei patru nepoți din partea surorii sale, Elena, care rămăsese văduvă la 32 de ani și care fusese căsătorită cu maiorul C. Angelescu (1862-1909), absolvent al Școlii Politehnice din Paris și al Școlilor de Artilerie și Geniu din

Fontainebleau, Director de Studii al Școlii de Artilerie și Geniu din București, decorat cu înalte ordine militare de statul român, de cel danez cu ordinul *Daneborg* și de cel otoman cu ordinul *Osmanie*. Era „singura casă din București cu geamuri bombate la ferestre, str. Radu Calomfirescu nr. 15, colț cu Bulevardul Hristo Botev (fost b-dul Domniței), 1938” (Potra I, 1990: 513) și a fost locul în care vreme de 20 de ani profesorul a citit și a lucrat „până noaptea târziu în biroul său” având preocupări diverse de „cultură generală, istorie, arte plastice și muzică” (Potra I, 1990: 499). În imediata apropiere a casei profesorului Nicolae C. Paulescu locuiau și alți discipoli ai lui Esculap, profesori la Facultatea de Medicină din București: dr. Gheorghe Polizu (1819-1886), dr. Ludovic Fialla (1831-1911), dr. Florea Teodorescu (1842-1907), dr. Paul Petrini (1847-1924), dr. N. I. Duma (1863-1938), dr. Ion Stoianovici (1868-1931), dr. Teodor Solacolu (1876-1940), dr. Elena Anastasiu-Vergu (1882-1940), dr. Traian Nasta (1882-1958). Admirator și bun prieten al lui Barbu Ștefănescu-Delavrancea, Profesorul Nicolae C. Paulescu l-a încurajat pe acesta cu ocazia prezentării piesei *Hagi Tudose* pe scena Teatrului Național.

„Singurul lucru care nu-l interesa personal erau problemele politice, care mai ales în acea vreme nu prea corespundeau corectitudinii și satisfacerii intereselor și nevoilor clasei muncitoare. A fost un mare iubitor al trecutului neamului nostru și a citit cu mult nesăț scrierile istoricilor A.D. Xenopol, N. Iorga, D. Onciul și V. Pârvan. Cunoscând limbile greacă și latină, s-a delectat în original cu cultura clasică a antichității. L-a pasionat muzica, fiind un avid ascultător și interpret al operelor lui Beethoven, Schubert, Massenet, Bach și Haydn; cânta perfect la pian și orgă. Avea un deosebit talent la desen. În cursul Primului Război Mondial, când facultățile și laboratoarele din București au fost închise a scris o operă de teatru *Irina, împărăteasa Bizanțului*, în care descria evenimentele dintr-o epocă, studiate de el în amănunțime, în tinerețe, și care-l impresionaseră îndeosebi. Manuscrisul a fost încredințat vărului său, poetul Cincinat Pavelescu pentru verificare. Moartea acestuia a făcut ca piesa să rămână sub formă de manuscris.” (Potra I, 1990: 499), nefiind tipărită până în prezent.

În tradiția secolului al XX-lea politicul suprimă creația artistică și științifică. În linia școlii lui Ion Eliade Rădulescu, în cea a tradiției din care fac parte Mihai Eminescu și Bogdan Petriceicu-Hasdeu, Profesorul Nicolae C. Paulescu a înțeles că, de foarte multe ori, cei mai mulți oameni au tendința de a uita binele săvârșit. Din diverse motive e mai ușor să nu amintești, să reușești să eviți sau să nu repeți alegerea în intenția ei onestă, ci să repeți utilizarea ei trunchiată cu finalitate nefericită. Profesorul Nicolae C. Paulescu s-a străduit să ofere lumii posibilitatea să evolueze prin cunoaștere, o lume care nu renunțase la obiceiurile și la modurile de gândire nocive, care repeta situațiile dovedind că neînțelegându-le, nu le poate evita. Cunoașterea adevărată provine și din înțelegerea greșelilor, care sunt, fără îndoială, oportunități de învățare, fără de care progresul colectivității ar fi imposibil. Pasiunile Profesorului Nicolae C. Paulescu pentru istoria națională, arta dramatică, artele plastice și muzică, munca lui neprecupețită în laborator și la catedră în fața studenților, toate l-au făcut să înțeleagă faptul că, cu cât îți asumi mai multe responsabilități, cu atât există șansa de a descoperi oportunitățile și de a evolua. Așa l-a înțeles și l-a descris Nicolae Iorga, cel care avea să fie ucis de aceiași care îi trunchiaseră vorbele: „Profesorul Paulescu, care a trăit ca un mucenic și a murit ca un sfânt, înfățișează în chipul cel mai expresiv, pe învățatul român, așa cum îl fac cele mai bune tradiții ale țării noastre.

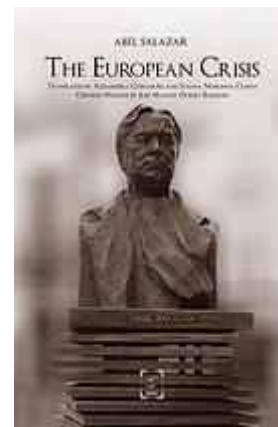
Cine l-ar fi văzut discret, rece, tăcut, nu și-ar fi dat seama de opera pe care acest om o avea în urma sa. A trebuit ca moartea să deslege pe prietenii cei mai de aproape, pe ucenicii cei mai credincioși, pentru ca revelația să se producă și să se cunoască numărul și însemnătatea descoperirilor lui. Mulți știau numai că în politică Paulescu are numai o anumită direcție, pe care de altfel, nu o strămuta în activitatea lui profesională, plină de cea mai caldă iubire de oameni.

Într-o vreme în care faima precede munca și valorile adevărate sunt răspinse de obrăsnicia care se îndeasă, viața și moartea acestui om de merit sunt un îndemn și o învățătură pentru tineretul care trebuie să reziste ispitelor gloriei răpede făcute.” (Iorga,1936: 350)

Cartea Profesorul Abel de Lima Salazar din 1942, tradusă în engleză în 2013 sub titlul *The European Crisis* este opera unui personaj cu multiple calități umane, care a fost medic, scriitor, lector, pictor și sculptor. Înzestrat cu o minte luminată pentru secolul XX în mai multe domenii ale cunoașterii, comunicarea științifică, literară, artistică ilustrează bogăția concepției sale despre o problemă actuală în Europa, în secolul XXI, aceea de criză. Transdisciplinaritatea înțelegerii lumii în care au trăit i-a ajutat pe ambii Profesori Abel Salazar și Nicolae C. Paulescu să înțeleagă că medicina, cultura, religia, istoria, economia și politica îi pot face pe oameni capabili să vadă dincolo de domeniile de strictă specialitate. Profesorul Nicolae C. Paulescu a crezut în naționalism. Profesorul Abel Salazar considera că „menținerea conceptului de națiune înseamnă pietrificarea istoriei.” Oricum însă, Uniunea Europeană este o creație a unității în diversitate, care nu a renunțat la conceptul de națiune. Așa cum nota Jean Monet în *Memoriile* sale „națiunile suverane din trecut nu mai pot rezolva singure problemele prezentului.” Profesorul Abel Salazar a intuit cu mare precizie importanța factorului timp, în analiza făcută modelului european în 1942: „Europa de astăzi dă naștere unei lumi noi, unei civilizații noi” (Salazar, 2013:13). Exemplul existențelor lor este important pentru capacitatea abordării multidisciplinare de a găsi soluții prin conexiunile unor domenii precum arta și știința, domeniul umanist și cel medical-tehnologic. Oameni de mare cultură și Profesorul Nicolae C. Paulescu și Profesorul Abel Salazar au înțeles fără să rămână în neutralitate convulsiile dureroase ale istoriei, tot astfel precum în calitatea lor de medici au putut înțelege și găsi soluții pentru ameliorarea suferinței umane. Profesorul Nicolae C. Paulescu, un om de știință genial și un democrat și Profesorul Abel Salazar un democrat și un antifascist au avut curajul să își declare deschis opiniile și au avut de suferit din cauza persecuțiilor politice. Conform Profesorului Abel Salazar, conștientizarea curbei din 1942 a declinului, meditația asupra culturii eterogene a Europei și a obiectivelor sale economice și politice în comparație cu celelalte sisteme istorice reprezintă soluția viitorului. Destinul Profesorului Abel Salazar și al lui Nicolae C. Paulescu, reprezintă o lecție importantă. Ea ilustrează curajul implicării, faptul de a fi responsabil, de a răspunde demn în fața posterității și este dovada acestui angajament riscant.

Bibliografie:

Anuarul, 1931: *Anuarul Universității din București 1929-1930*, București, Tipografia „Bucovina” I.E. Torouțiu.

- Gomoiu, 1925: *Societatea studenților în medicină (istoric)* de Dr. Victor Gomoiu, Fost Președinte al Societății, partea II 1906-1925, București, Institutul de Arte Grafice „Cartea Medicală” S.A. Bulevardul Elisabeta 5 (Palatul Eforiei).
- Gomoiu, 1940: *Biserica și medicina de Dr. V. Gomoiu*, Așezămintele A.S.R. Principesa Elena, Institutul de Istoria Medicinii, București, Director general dr. V. Gomoiu, Tipografia Presa, Brăila.
- Iorga, 1936: *CLXXVIII: Un învățat: Doctorul Paulescu - 1931 în Nicolae Iorga Oameni care au fost* vol 1. Fundația pentru literatură și Artă Regele Carol II, 1936, p. 350.
- Krishnamurti, 2014: J.Krishnamurti *Viața eliberată*, traduceri din limba engleză de Bucura Dumbravă, , Silviu Rusu, Remus Silvianu, Editura Herald, București.
- Lancereaux, Paulescu, 1912: Étienne Lancereaux, Nicolae Paulescu: *Traité de médecine*, J. Rueff, JB Baillière et fils (Paris).
- Paulescu, 2010: dr. Nicolae C. Paulescu, profesor de fiziologie la Facultatea de Medicină din București, *Spitalul Coranul, talmudul, Cahalul, Francmasoneria* Editura Babel, Editura Vicovia, Bacău.
- Potra I, 1990: George Potra *Din Bucureștii de ieri*, volumul I , Editura Științifică și Enciclopedică, București.
- Salazar, 2013: Abel Salazar *The European Crisis* translated by Alexandra Guimarães and Susana Noronha Cunha Opening message by José Manuel Durão Barroso, Orfeu, Portuguese and Galician Bookstore
- Samarian, 1938: dr. Pompei Gh. Samarian *Medicina și farmacia în trecutul românesc vol. III Asistența publică în trecutul românesc până la 1834*, „Bucovina” I.E. Torouțiu, București.
- Vaida-Voevod, 1995: Alexandru Vaida-Voevod *Memorii, III vol.*, prefață, ediție îngrijită, note și comentarii de Alexandru Șerban, Editura Dacia, Cluj Napoca.